

УДК 657.011+336.276

Аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства

О.Ф. Томчук
olenatomchuk@rambler.ru

Вінницький національний аграрний університет,
вул. Сонячна, 3, м. Вінниця, 21008, Україна

Обґрунтовано необхідність аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства, оскільки розвиток ринкових відносин підвищує відповідальність і самостійність підприємств у виробленні і ухваленні управлінських рішень після забезпечення ефективності розрахунків з кредиторами. Збільшення або зниження кредиторської заборгованості приводять до зміни фінансового становища підприємства. Визначено основні інформаційні потреби менеджменту щодо заборгованості. Зазначено, що ефективність управління заборгованістю значно залежить від якості його інформаційного забезпечення, яке, своєю чергою, ґрунтується насамперед на аналізі наявної інформаційної бази щодо заборгованості підприємства. Досліджено методику аналізу заборгованості з метою інформаційного забезпечення управління нею, а саме: загальний обсяг кредиторської заборгованості, його динаміка; склад кредиторської заборгованості по окремих видах, за строками утворення; якість кредиторської заборгованості, що є одним із показників кредитного рейтингу і ділового іміджу підприємства; співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства та показників їх оборотності. Оптимальним станом є рівність вказаних сум заборгованостей. Внесено пропозиції щодо покращення аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства.

Ключові слова: кредиторська заборгованість, підприємство, управління, методи аналізу заборгованості, види заборгованості, оборотність, інформаційне забезпечення управління заборгованістю.

Аналитическое обеспечение управления кредиторской задолженностью предприятия

Е.Ф. Томчук
olenatomchuk@rambler.ru

Вінницький національний аграрний університет,
ул. Солнечная, 3, г. Винница, 21008, Украина

Обосновано необходимость аналитического обеспечения управления кредиторской задолженностью предприятия, поскольку развитие рыночных отношений повышает ответственность и самостоятельность предприятий в выработке и принятии управленческих решений после обеспечения эффективности расчетов с кредиторами. Увеличение или снижение кредиторской задолженности приводит к изменению финансового состояния предприятия. Определены основные информационные потребности менеджмента относительно задолженности. Указано, что эффективность управления задолженностью значительно зависит от качества его информационного обеспечения, которое, в свою очередь, обосновывается на анализе представленной информационной базы относительно задолженности предприятия. Исследована методика анализа задолженности с целью ее информационного обеспечения управления, а именно: общий объем кредиторской задолженности, ее динамика; составляющие кредиторской задолженности по отдельным видам, по срокам образования; качество кредиторской задолженности, что есть одним из показателей кредитного рейтинга и делового имиджа предприятия; соотношение дебиторской и кредиторской задолженности предприятия и показателей их оборачиваемости. Опти-

Citation:

Tomchuk, O.F. (2016). Analytical support of managing enterprise's accounts payable. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhyskyj*, 18, 2(69), 160–164.

мальным состоянием есть равенство указанных сумм задолженностей. Внесено предложения относительно улучшения аналитического обеспечения управления кредиторской задолженностью предприятия.

Ключевые слова: кредиторская задолженность, предприятие, управление, методы анализа задолженности, виды задолженности, оборачиваемость, информационное обеспечение управления задолженностью.

Analytical support of managing enterprise's accounts payable

O.F. Tomchuk
olenatomchuk@rambler.ru

Vinnitsia national agrarian University,
Soniachna Str.,3, Vinnitsya, 21008, Ukraine

The necessity of analytical support of managing enterprise accounts payable is substantiated, since the development of the market relations enhances the responsibility and autonomy of the enterprises in making and approving managerial decisions after ensuring the effectiveness of payments to creditors. The increase or decrease in accounts payable lead to changes in the financial position of the enterprise. Basic information needs of management regarding debts are determined. It is noted that the effectiveness of debt management depends greatly on the quality of its information support, which, in its turn, is based primarily on the analysis of the available information base concerning enterprise's debt. The methods of debt analysis aimed at information management, namely the total amount of accounts payable, its dynamics; content of accounts payable by certain types, terms of formation; quality of accounts payable, which is one of the indicators of the credit rate and business image of the enterprise; ratio of receivables and payables of the enterprise and indicators of their circulating capacity are studied. The best state is an equality of the specified amounts of debts. Suggestions for the improvement of analytical support of the enterprise's accounts payable are made.

Key words: accounts payable, enterprise, management, methods of debt analysis, types of debts, circulating capacity, information support of debt management.

Вступ

Значну питому вагу в складі джерел коштів підприємства мають позикові кошти, у тому числі й кредиторська заборгованість. Кредиторська заборгованість є одним із джерел формування засобів для підприємств і тому виступає складовою частиною господарських операцій економічних суб'єктів, з точки зору їх фінансової стабільності. Проте залучення позикових засобів останнім часом спрямоване не на розвиток виробництва, а, навпаки, на погашення своїх зобов'язань перед іншими кредиторами. Прийнято вважати, що підприємство, яке користується в процесі господарської діяльності тільки власним капіталом, має максимальну стійкість.

Дефіцит коштів в економіці і неплатоспроможність багатьох підприємств зробили питання роботи з кредиторами одними з головних у переліку функцій фінансових менеджерів. По загальному визнанню керівників і фахівців українських підприємств проблема управління кредиторською заборгованістю в значній мірі ускладнюється ще і недосконалістю нормативної і законодавчої бази в частині стягнення заборгованості. Ці три причини привели до іншого сприйняття суті управління кредиторською заборгованістю в Україні в порівнянні з країнами зі стабільною ринковою економікою: воно зведено в нас до пошуку ланцюжків взаємозаліків, до оцінки можливостей бартеру й інших сурогатних платежів.

Питання управління кредиторською заборгованістю на підприємствах сьогодні набули значної актуальності та привертають увагу як науковців, так і практиків, а саме, праці Білика М.Д., Крамаренко Г.О., Лахтіонової Л.А., Фаріона І.Д., Шеремета О.О., Шиян Д.В., Шморгун Н.П. та ін. Проте в економічній літературі не повною мірою досліджено значення

руху кредиторської заборгованості для кругообігу оборотного капіталу підприємства.

Метою статті є дослідження аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства.

Матеріал і методи досліджень

В даному дослідженні використовувались порівняльний метод, групування та вертикального аналізу, Інтернет-ресурси.

Результати та їх обговорення

Одним із джерел залучення активів в оборот підприємства є кредиторська заборгованість.

Кредиторська заборгованість є різновидом комерційного кредиту, який виступає важливим фактором стабілізації фінансового стану підприємства.

Поточна кредиторська заборгованість складається із заборгованості постачальникам за одержані від них товарно-матеріальні цінності, заборгованості перед бюджетом за податковими платежами, заборгованості з оплати праці і страхування, авансів покупців у рахунок майбутніх відвантажень та ін.

Підприємства зобов'язані своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями. За несвоєчасні розрахунки вони мають сплачувати штрафи і неустойки. Однак практика свідчить, що можливість уникнути майнової відповідальності за невиконання власних договірних зобов'язань дає їм змогу ухилятися від взаєморозрахунків з партнерами. Несвоєчасність платежів викликає фінансові ускладнення у підприємств-кредиторів, негативно впливає на їх господарську діяльність, а у підсумку і на економіку країни загалом (Vlasiuk, 2006).

Передусім менеджмент підприємства цікавитиме інформація щодо:

- величини, динаміки, складу і структури його заборгованості;
- якості заборгованості;
- причин, які зумовили виникнення та існування (непогашення) заборгованості;
- частоти виникнення та погашення заборгованості;
- впливу заборгованості на фінансовий стан підприємства;
- доцільності вкладання коштів у заборгованість підприємства тощо.

О.Б. Волович вважає, що кожний з вищенаведених інформаційних запитів менеджменту може бути задо-

волений за допомогою застосування відповідного методичного інструментарію аналізу заборгованості (таблиця 1) (Волович О.Б.).

Виконуючи потреби менеджменту для управління заборгованістю підприємства аналітик має бути впевнений у достовірності інформації, для чого він вивчає укладені договори, контракти та інші документи, що підтверджують наявність кредиторської заборгованості, проводить бесіди з фахівцями та іншими працівниками, які володіють даними про борги підприємства. Обов'язково треба прослідкувати, щоб інформація, подана у балансі, збігалася з фактичною величиною кредиторської заборгованості, що існує на підприємстві.

Таблиця 1

Аналітично–методичний інструментарій в інформаційному забезпеченні управління заборгованістю підприємства

Інформаційні потреби менеджменту для управління заборгованістю підприємства	Основні методики аналізу, які застосовують для задоволення відповідних інформаційних потреб
Величина, динаміка, склад і структура заборгованості	Методика порівняльного аналізу (горизонтальний і вертикальний аналіз заборгованості)
Якість заборгованості	Групування заборгованості (насамперед за термінами виникнення) для виявлення її елементів з високим рівнем ризику непогашення (протермінованої, безнадійної тощо)
Причини, які зумовили виникнення та існування (непогашення) заборгованості	Факторний аналіз заборгованості (детермінований чи стохастичний)
Частота виникнення та погашення заборгованості	Аналіз оборотності заборгованості та періодичності її погашення
Вплив заборгованості на фінансовий стан підприємства	Аналіз обсягів вивільнення чи зв'язування оборотних коштів внаслідок зміни величини заборгованості; аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей як резервів взаємного погашення тощо
Доцільність вкладання коштів у заборгованість підприємства	Аналіз ефективності вкладання коштів у заборгованість підприємства

На нашу думку, основні завдання управління кредиторською заборгованістю полягають в прискоренні платежів зі сторони клієнтів підприємства, зниженні «поганих» боргів (тобто таких боргів, виплати по яким сумнівні або вже точно не поступлять), в проведенні ефективної політики продаж, недопущенні не-

обґрунтованого росту кредиторської заборгованості, особливо невикраденої в строк, оскільки це приводить до обкладання штрафами, пені, розірвання договірних відносин, загрози забезпечення безперервності поставок товарно–матеріальних цінностей і т.д.

Таблиця 2

Аналіз складу, структури і динаміки кредиторської заборгованості

Види кредиторської заборгованості	Минулий рік		Звітний рік		Звітний рік у % до минулого року
	сума, тис. грн.	% до підсумку	сума, тис. грн.	% до підсумку	
1. Заборгованість за товари, роботи, послуги	43928	98,2	19005	95,8	43,3
3. Заборгованість бюджету	53	0,1	58	0,3	109
4 Зі страхування	247	0,6	223	1,1	90,3
5. Заборгованість з оплати праці	486	1,1	554	2,8	113,9
6. Заборгованість за одержаними авансами	–	–	–	–	–
6. Разом	44714	100	19840	100	44,4
6. Оборотні кошти	56367	x	28565	x	50,7
7. Частка кредиторської заборгованості в оборотних коштах, %	x	79,3	x	69,4	–

Результати розрахунків, наведені в таблиці 2, виявляють зменшення кредиторської заборгованості товариства на 55,6%. При цьому значно зменшилась кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги – на 56,7%, поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування також зменшились на 9,7%.

Внутрішні розрахунки взагалі були відсутні, а розрахунки з оплати праці збільшились на 13,9%, з бюджетом на 9%.

Треба зазначити, що найбільшу питому вагу в складі кредиторської заборгованості у 2015 році має заборгованість за товари, роботи та послуги – 98,2%

на початок року. На кінець звітнього періоду відбувся перерозподіл у структурі кредиторської заборгованості, і розмір питомої ваги зменшився до 95,8%. Виділяються поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці (1,1 % на початок року, 2,8 % – на кінець року). Незначну питому вагу у структурі займають поточні зобов'язання із бюджетом. За досліджуваний період вони в структурі збільшилися до 0,3%.

Зменшення кредиторської заборгованості заслугоує позитивної оцінки і керівництву треба звернути увагу на її зменшення в подальшому. Позитивним є відсутність за 2013 – 2015 р.р. поточних зобов'язань із внутрішніх розрахунків.

Особлива увага має приділятися даті виникнення кредиторської заборгованості, термінам її погашення, часу прострочення повернення боргу, причинам її виникнення.

Беручи до уваги, що за статтею «Інші поточні зобов'язання» може виникати невинуватена заборгованість у зв'язку з порушенням фінансової дисципліни, у ході аналізу доцільно вивчити склад і давність виникнення заборгованості з іншими кредиторами, дати

оцінку заходам, які здійснюються підприємством щодо погашення цієї заборгованості (Tiutiunuk, 2012).

Рекомендується визначити питому вагу поточних зобов'язань в сумі оборотних коштів. Вона покаже, яка частина оборотних активів підприємства покривається за рахунок поточних зобов'язань. У ТОВ «Ук-рафлора–Вінниця» на початок року за рахунок поточних зобов'язань покривалося 79,3% усіх оборотних активів, а на кінець року – 69,4%.

Ми вважаємо, що найважливішим з погляду управління є розподіл заборгованості підприємства за термінами погашення. Поділ заборгованості на довготермінову та поточну необхідний для оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства. Крім того, групують поточну заборгованість за термінами її виникнення, найчастіше виділяючи такі «вікові групи»: до 30 днів, від 31 до 90 дн; від 91 до 180 дн і більше півроку. Таке групування необхідне як для фінансового планування, так і для контролю, зокрема для своєчасного виявлення протермінованої, сумнівної та безнадійної заборгованості.

Таблиця 3

Оцінка стану розрахунків з кредиторами

Стаття кредиторської заборгованості	Залишок на початок року	Залишок на кінець року	Зокрема за термінами утворення, тис. грн				
			Термін оплати не настав	Не сплачені в строк			
				Від 1 до 30 дн	Від 31 до 90 дн	Від 91 до 180 дн	Понад 180 дн
1	2	3	4	5	6	7	8
1.Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	43928	19005	479	53	–	–	76
Поточні зобов'язання за розрахунками:	786	835	158	43	32	–	–
– з бюджетом	53	58	10	4	–	–	–
– зі страхування	247	223	3	5	–	–	–
– з оплати праці	486	554	–	–	–	–	–
Інші поточні зобов'язання	–	–	–	–	–	–	–
Разом	44714	19840	637	96	32	–	76
Зокрема: невинуватена	172	346	–	–	–	–	–
% до підсумку	0,4	1,7	–	–	–	–	–

Аналіз стану розрахунків з кредиторами свідчить про погіршення роботи ТОВ «Ук-рафлора–Вінниця». Порівняно з минулим роком загальний обсяг кредиторської заборгованості зменшився на 55,6%. Проте темпи збільшення обсягу невинуватеної кредиторської заборгованості виявилися вищими за темпи зменшення загальної кредиторської заборгованості на 45,53 пунктів, що склало 55,63 і 101,16%. Її частка в загальній сумі кредиторської заборгованості збільшилася за аналізований період на 1,3 пункти і склала 1,7% на кінець року.

Неплатежі товариства свідчать про фінансові складнощі. Тому при аналізі слід встановити причини неплатежів, до яких необхідно віднести такі: наявність невинуватеної дебіторської заборгованості; відвернення коштів в утворення змінених матеріальних запасів; низький рівень рентабельності; іммобілізація оборотних коштів. Остання причина саме відноситься до досліджуваного товариства (Tiutiunuk, 2012).

При аналізі кредиторської заборгованості слід враховувати, що вона одночасно є джерелом покриття дебіторської заборгованості.

Особливе значення має аналіз і управління кредиторською заборгованістю в умовах інфляції, оскільки така іммобілізація власного оборотного капіталу стає найбільш не вигідною для підприємств, тому що більшість з них відчувають гостру нестачу оборотного капіталу. Оскільки кредиторська заборгованість одного економічного суб'єкта є дебіторською іншого, то алгебраїчна сума кредиторської та дебіторської заборгованості для всієї економіки могла б дорівнювати нулю. Однак на підприємствах України кредиторська заборгованість є більшою за дебіторську. Основними причинами цього є:

- кредиторська заборгованість оцінюється за повною ринковою ціною, тоді як дебіторська – за витратами;
- до суми кредиторської заборгованості включено заборгованість перед бюджетом, державними цілю-

вими фондами та з виплати заробітної плати.

Ще однією визначальною для управління характеристикою заборгованості є її оборотність, яку характеризують відповідним коефіцієнтом та періодом обороту.

При визначенні цих показників враховують боргові зобов'язання лише перед тими кредиторами, до яких відноситься поточна господарська діяльність (таблиця 4).

Дані таблиці 4 дозволяють зробити висновок про те, що стан розрахунків з кредиторами, порівнюючи з

минулим роком, дещо покращився: майже на 31 день зменшилася тривалість періоду погашення кредиторської заборгованості, кількість оборотів навпаки збільшилась до 1,57 раз, що відображає поліпшення платіжної дисципліни ТОВ «Украфлора–Вінниця» у стосунках із постачальниками, бюджетом та іншими кредиторами; а відношення середнього розміру кредиторської заборгованості до величини собівартості зменшилось на 0,086 пунктів.

Таблиця 4

Аналіз показників оборотності кредиторської заборгованості

Показники	За минулий рік	За звітний рік	Відхилення, (+, -)
1. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (швидкість обороту, рази)	1,38	1,57	0,19
2. Тривалість періоду погашення кредиторської заборгованості (дні)	260,36	229,45	- 30,91
3. Відношення середнього розміру кредиторської заборгованості до величини собівартості	0,723	0,637	- 0,086

З метою інформаційного забезпечення управління заборгованістю підприємства аналізу її стану, структури та динаміки є недостатньо. Визначальним для прийняття управлінських рішень є виявлення основних факторів, які зумовили такий стан, структуру і динаміку заборгованості. З цією метою проводять факторний аналіз заборгованості підприємства.

Вибір методики факторного аналізу заборгованості залежить насамперед від виду факторів та характеру їхнього впливу на неї. За наявності функціонального зв'язку між факторами та результативним показником, який характеризує заборгованість підприємства, використовують методику детермінованого факторного аналізу, що передбачає застосування зокрема таких методів, як ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, відносних різниць, індексного тощо. При цьому для отримання об'єктивних результатів важливо правильно вибрати факторну модель та послідовність дослідження впливу факторів.

Досліджують вплив факторів на величину заборгованості за умов імовірнісного (кореляційного) зв'язку між ними за допомогою методики стохастичного аналізу, одним з найпоширеніших методів якої є метод найменших квадратів.

Висновки

Таким чином, сьогодні ставити нові вимоги до аналізу заборгованості з боку менеджерів та інвесторів. Він повинен бути спрямований, передусім, на прийняття управлінських рішень. Однак в сучасних умовах у вітчизняній практиці при частих порушеннях платіжної дисципліни, зростанні обсягів простроченої кредиторської заборгованості, недостатності у

більшості підприємств оборотних засобів, досить складно застосовувати на практиці вищезазвані і традиційні для світової практики способи регулювання і управління кредиторською заборгованістю, тому облік допустимої та невиправданої заборгованості потребує постійного удосконалення. Тобто аналіз заборгованості в системі управління підприємством повинен бути спрямований на задоволення інформаційних потреб менеджменту при прийнятті відповідних управлінських рішень щодо утворення, погашення чи регулювання заборгованості. Лише на підставі об'єктивної та своєчасної інформації можна прийняти обґрунтовані управлінські рішення щодо подальшого планування та контролю заборгованості.

Перспективи подальших досліджень. Перспективою подальших досліджень у цій предметній сфері мало б стати обґрунтування методів управління заборгованістю з метою приведення її обсягу, структури та якісних характеристик до прийнятних параметрів.

Бібліографічні посилання

Vlasiuk, N.I. (2006). *Finansovij analiz: navch. posib.* Lviv: Magnoliya (in Ukrainian).
 Tiutiunnyk, Y.M. (2012). *Finansovij analiz: navch. posib.* K.: Znannia (in Ukrainian).
 Volovych, O.B. *Analitичне zabezpechennia upravlinnya zaborgovanistyu pidpryyemstva [Elektronnyj resurs].* – Rezhym dostupu: site: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/23181/1/3-12-18.pdf>. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.10.2016